

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คนไทยนับถือพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาหลักของสังคมไทยมานาน ชาวพุทธได้รับเอาข้อปฏิบัติและคำสอนต่างๆ มาถือปฏิบัติ ในการอยู่ร่วมกันอย่างมีศีลธรรมในสังคม ชาวพุทธเชื่อว่าคำสอนของพระพุทธเจ้าต่อเรื่องต่างๆ สอดรับกับสามัญสำนึกของชาวพุทธ เช่น การสอนให้กตัญญู มีความอ่อนน้อมถ่อมตน และเคารพผู้อาวุโส เป็นต้น แต่เนื่องด้วยปัจจุบัน สังคมกระแสหลักได้ถูกนักคิดทางด้านสตรีนิยม แสดงความเห็นเกี่ยวกับคำสอนที่ปรากฏในศาสนาว่า แม้จะมีคำสอนในระดับโลกุตระที่ไม่แบ่งแยกชาย หญิง เป็นศาสนาที่ประกาศรับรองว่าผู้หญิงมีศักยภาพทางจิตวิญญาณทัดเทียมกับผู้ชาย แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่า พุทธศาสนาได้มีส่วนสร้างค่านิยม ความเชื่อในแง่ลบที่เกี่ยวกับผู้หญิงซึ่งปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น ผู้หญิงมีชาติกำเนิดที่ต่ำ ผู้หญิงเปรียบได้กับอสรพิษ รวมถึงความเป็นอันตรายของผู้หญิงต่อการปฏิบัติพรหมจรรย์ของพระภิกษุ คำสอนลักษณะนี้กลายมาเป็นความเชื่อของชาวพุทธ โดยปราศจากการศึกษาอย่างมีเหตุผล ยิ่งทำให้พุทธศาสนาถูกเข้าใจผิด และทำให้ผู้หญิงชาวพุทธในสังคมไทยเกิดภาพลักษณ์เชิงลบ ตามมาด้วยการกีดกันทางเพศ และทำให้เกิดช่องว่างในสังคม

คำสอนของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับผู้หญิง เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยให้ความสนใจศึกษาว่าพุทธศาสนามีความคิดและทำอย่างไรต่อคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์”^๑ อันเป็นพระดำรัสของพระพุทธเจ้าที่ได้ตรัสตอบคำถามของเทวดาว่า อะไรเป็นศัตรูของพรหมจรรย์ซึ่งพระดำรัสเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในบริบทของสังคมอินเดียสมัยพุทธกาล ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก เมื่อพิจารณาจากคำสอนดังกล่าวแล้ว นักการศาสนาได้ให้ข้อสังเกตว่าการที่จะตอบคำถามว่าทำไมในพระสูตรจึงปรากฏคำสอนในลักษณะที่เป็นแง่ลบต่อสตรี ทำไมพระพุทธเจ้าถึงได้นำเรื่องนี้มาเป็นส่วนหนึ่งในการแสดงธรรมของพระองค์ และอะไรคือความประสงค์ของพระพุทธเจ้าที่ตรัสเช่นนี้สมภารพรมทาได้ตั้งข้อสังเกตและแสดงความคิดเห็นว่า

เมื่อเปิดคัมภีร์พุทธศาสนาออกอ่าน ไม่ว่าจะเป็นคัมภีร์ดั้งเดิมที่เรียกว่า พระไตรปิฎกหรือคัมภีร์รุ่นต่อมาที่แต่งเพื่อขยายความหรือตีความพระไตรปิฎก สิ่งหนึ่งที่เรควรตระหนักก็คือคัมภีร์เหล่านี้เป็นผลงานของคนโบราณ แน่แน่นอนว่าความคิดที่บรรจุอยู่ในวรรณกรรมโบราณเหล่านี้ย่อมเป็นความคิดของคนยุคนั้นนั่น^๒

^๑ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๕๘/๗๑.

^๒ สมภาร พรมทา, “ท่าทีของพระพุทธศาสนาต่อสตรี”, ใน พุทธปรัชญา มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๘), หน้า ๕๗๐.

ผู้วิจัยเห็นว่า คำถามในเบื้องต้นอาจไม่เป็นคำถามที่ต้องการคำตอบเลย ถ้าหากว่าเรามีชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมและยุคเดียวกับพระพุทธเจ้า แต่ที่เป็นคำถามขึ้นมาก็เพราะยุคสมัยของเราห่างไกลจากยุคของพระองค์เหลือเกิน และอาจเป็นไปได้ว่าบริบทในสังคมไทยปัจจุบันกำลังเกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ทำให้คนในสมัยนี้มักจะใช้กรอบของยุคสมัยของตัวเองเข้าไปจับยุคสมัยของคนโบราณ จนทำให้เกิดคำถามข้อสงสัย ตามมาด้วยการวิพากษ์ตามทัศนคติของตนเองขึ้น

จากการตั้งข้อสังเกตดังกล่าวนี้เอง ทำให้ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ทัศนคติเกี่ยวกับคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” ในบริบททางสังคมไทยปัจจุบัน ซึ่งได้รับอิทธิพลความเปลี่ยนแปลงจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นทั่วโลก ผู้คนได้รับโอกาสในการแสดงความคิดเห็นต่อเรื่องต่างๆ มากขึ้น เกิดการเคลื่อนไหว ธารณะ เรียกร้องความเสมอภาคขึ้นในสังคม รวมถึงการเข้าไปมีบทบาทบนเวทีโลกของผู้หญิงที่ปรากฏมากขึ้น ย่อมมีผลกระทบต่อบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงในสังคม รวมถึงการแสดงความคิดเห็น มุมมองที่มีต่อคำสอนทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับผู้หญิงในรูปแบบที่อาจต่างไปจากเดิมฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการเปลี่ยนบริบททางสังคมไทยปัจจุบัน ในเรื่องคำสอนทางศาสนาไว้ว่า

เนื่องจากไม่มีนักบวชผู้หญิงคอยสั่งสอนธรรมที่เกี่ยวกับผู้หญิงด้วยกัน มีแต่นักบวชชายฝ่ายเดียวที่ให้ความรู้เรื่องศาสนาแก่ศาสนิกชนทั่วไป เรื่องราวต่างๆ ทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงไม่ค่อยได้รับความสำคัญมากนัก บางครั้งอาจกล่าวคลาดเคลื่อนไป ซึ่งเป็นผลมาจากความลำเอียง และอคติทางเพศที่แฝงอยู่^๓

นักวิชาการท่านนี้ ได้มองว่าปัญหาเรื่องมุมมองที่มีต่อคำสอน เกิดขึ้นเนื่องจากการไม่มีภิกษุณีให้ความรู้เกี่ยวกับสังคมและคำสอนทางศาสนาแก่ผู้หญิง สมมติฐานนี้อาจเป็นไปได้ แต่ก็ยังมีแง่มุมบางประการที่ยังคงถกเถียงกันอยู่ในสังคมเกี่ยวกับการมีภิกษุณีในสังคมไทยปัจจุบัน เรื่องภิกษุณีมีงานวิจัยหลายเล่มที่ได้ศึกษาไว้แล้ว ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการมุ่งประเด็นศึกษาเฉพาะทัศนคติต่อคำสอนใน บริบทสังคมไทยปัจจุบันเท่านั้น โดยการสัมภาษณ์นักวิชาการในด้านอื่นๆ เพิ่มเติมเกี่ยวกับทัศนคติต่อคำสอนเพิ่มเติมอีก เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบในการศึกษาวิเคราะห์ทัศนคติต่อคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” ในบริบทสังคมไทยปัจจุบันอย่างไร

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาที่มาและบริบทของคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” ในสมัยพุทธกาล

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาทัศนคติ ที่มีต่อคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” ของนักวิชาการทางด้านสังคมวิทยา ด้านมานุษยวิทยา ด้านจิตวิทยา และด้านพุทธศาสตร์

^๓ ดร.ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, การประชุมนานาชาติ เรื่อง “สตรีชาวพุทธ”, ศูนย์ศึกษาญี่ปุ่น, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต), ๒๕๓๔.

๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์ทัศนคติ ที่มีต่อคำสอนว่าด้วย “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” ในบริบทสังคมปัจจุบัน

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ ที่มาและบริบทของคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ ทัศนคติ มุมมอง ความเห็นต่อคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” ของนักวิชาการทาง สาขาสังคมวิทยา สาขามานุษยวิทยา สาขาจิตวิทยา และสาขาพุทธศาสนา เป็นอย่างไร

๑.๓.๓ ทัศนคติ มุมมอง ความคิดเห็น ต่อคำสอนเรื่อง “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” ของบริบทสังคมไทยปัจจุบันเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้มีขอบเขตการวิจัยประกอบด้วย ๒ ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ ๑ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เกี่ยวกับการศึกษาที่มาและบริบทของคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” ในพระไตรปิฎก อรรถกถา และเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด และการตีความเกี่ยวกับคำสอนทางศาสนาจากเอกสาร งานวิจัย หนังสือทางวิชาการ หนังสือพิมพ์ และ สื่อทางอิเล็กทรอนิกส์

ส่วนที่ ๒ เป็นการสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาทัศนคติ แนวคิด ความเห็น การตีความที่มีต่อคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” ของนักวิชาการตัวแทนบริบทสังคมไทยปัจจุบัน ทางด้านที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ด้านสังคมวิทยา ด้านมานุษยวิทยา ด้านจิตวิทยา และด้านพุทธศาสนา โดยการออกแบบสอบถามและสัมภาษณ์นักวิชาการ จำนวนสาขาวิชาละ ๓ ท่านรวมทั้งหมด ๑๒ รูป/คน หลังจากนั้นทำการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประกอบกับข้อมูลเอกสารแล้วสรุปผลการศึกษา พร้อมข้อเสนอแนะ

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้มีศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวกับการวิจัย และเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษา ผู้วิจัยจึงให้คำจำกัดความไว้ดังนี้

๑.๕.๑ พรหมจรรย์ หมายถึง การงดเว้นจากเมถุนธรรมทุกชนิด การครองเพศบรรพชิต การรู้ธรรม และปฏิบัติธรรมตามหลักการพระพุทธศาสนาเพื่อบรรลุมรรค ผล นิพพาน

๑.๕.๒ มลทิน หมายถึง อุปสรรคอันเกิดขึ้นจากการที่พระภิกษุเข้าไปเกี่ยวข้องกับสตรี และการเรียนรู้ไม่เท่าทันต่ออารมณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์กับสตรีทำให้ไม่สามารถครองอยู่ในเพศบรรพชิตได้

๑.๕.๓ ทัศนคติ หมายถึง ความคิด ความเชื่อและการแสดงออกถึงความรู้สึกที่มีต่อคำสอนที่ว่าสตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ทัศนคติที่มีต่อคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” ในบริบทสังคมไทยปัจจุบัน” นี้ มีเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ก. เอกสาร

๑.๖.๑ พระศรีปริยัติโมลี และคณะ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ สตรีในพระพุทธศาสนา สรุปได้ว่า สถานภาพของสตรีในสังคมอินเดียสมัยก่อนและหลังพุทธกาล คือ ในสังคมพราหมณ์และฮินดูในแต่ละยุคนั้น ยุคพระเวท สตรีถูกกีดกันเรื่องการศึกษาและการประกอบพิธีกรรม ยุคอุปนิษัทเริ่มมีบทบาทในการเรียนและการออกบวช และยุคคัมภีร์ธรรมศาสตร์ สตรีไม่มีสิทธิเท่าเทียมกับบุรุษ ไม่มีสิทธิในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เพราะสตรีเป็นหญิงไม่น่าไว้วางใจ ล่อลวงชาย และไม่อาจดูแลตนเองได้ ต้องมีบุรุษคุ้มครองตลอดเวลา ทั้งยังไม่มีสิทธิในการรับมรดก และบุรุษมีสิทธิจะเขียนตีผู้หญิงหรือแม้แต่สังหารสตรีก็ได้ แม้หล่อนจะมีความผิดเพียงเล็กน้อย แต่เมื่อพระพุทธองค์ทรงอนุญาต ให้พระนางปชาบดีโคตรมีและเจ้าหญิงศากยยะจำนวนมากเข้ามาบวชเป็นภิกษุณีก็เท่ากับว่าพระพุทธองค์ได้ยกฐานะสตรีให้สูงขึ้น โดยเห็นว่าหญิงและชายมีสิทธิเท่าเทียมกันในการที่จะศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรม ปกป้องพระศาสนา และสามารถบรรลุธรรมได้เช่นเดียวกัน ในด้านบทบาทและหน้าที่พระพุทธศาสนาถือว่าสตรีและบุรุษมีหน้าที่และบทบาทแตกต่างกันไปตามธรรมชาติ เช่น สตรีมีหน้าที่และบทบาทในการเป็นภรรยา เป็นมารดา เป็นอุบาสิกา ในขณะที่เดียวกันบุรุษก็มีหน้าที่และบทบาทในการเป็นสามีที่ดี เป็นบิดา และเป็นอุบาสกที่ดีของพระพุทธศาสนา ทั้งสตรีและบุรุษต่างก็สามารถบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมพระศาสนาและประเทศชาติได้เท่าเทียมกันด้วยสถานภาพแห่งหน้าที่และบทบาทของตน^๔

๑.๖.๒ เปรม หิมจันทร์ ได้ศึกษาบทบาทของสตรีในอินเดียในวรรณคดีบาลี สามารถสรุปได้ว่า ๑) ถึงแม้ว่าคัมภีร์พระพุทธศาสนาจะกล่าวถึงสตรีในเชิงตำหนิอยู่บ้างแต่เมื่อพิจารณาตามเหตุและหลักฐานต่าง ๆ จะพบว่าพระพุทธศาสนาได้ยกย่องคุณค่าและยอมรับในความสามารถของสตรีเป็นอย่างมาก ซึ่งในวรรณคดีบาลีมีการกล่าวถึงความสามารถ บทบาทและผลงานที่ดีงามเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและสังคม ๒) ทั้งพระไตรปิฎกและอรรถกถาได้กล่าวว่า สตรีสามารถบรรลุเข้าถึงอุดมคติสูงสุด คือ ความเป็นพระอรหันต์และพระนิพพาน ตามหลักฐานปรากฏว่า สตรีเป็นจำนวนมากทั้งที่เป็นนักบวชและฆราวาสก็ได้เข้าถึงอุดมคติดังกล่าว และ ๓) สตรีในพระพุทธศาสนาทั้งที่เป็นนักบวชและฆราวาสในอดีตจำนวนไม่น้อยได้มีบทบาทและผลงานอันเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและสังคมไม่แพ้บุรุษเพศ จากงานวิจัยนี้สามารถสรุปได้ว่า สตรีก็มีบทบาทและสร้างผลงานต่อพระพุทธศาสนาไม่น้อย แต่ยังไม่ครอบคลุมถึงรายละเอียดของ

^๔ พระศรีปริยัติโมลี และคณะ, สตรีในพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๒๓ – ๓๓, ๕๑ – ๕๖.

สถานภาพ สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ การปกป้องคุ้มครอง การตั้งกฎเกณฑ์สำหรับสตรี และการยอมรับในศักยภาพของสตรีในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างใดมีลักษณะเช่นไร^๕

๑.๖.๓ เรื่องอุไร กุศลาสัย ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง สตรีในวรรณคดีพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับบทบาทและความสำคัญของสตรีในสมัยพุทธกาล ซึ่งได้ถูกบันทึกไว้ในวรรณคดีทางพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้เขียนได้อธิบายเกี่ยวกับลักษณะบทบาทของสตรีอินเดียตั้งแต่การแต่งงาน อาชีพ ลักษณะและบทบาทที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเช่นนางวิสาขา นางขุชุตตรา เป็นต้นแต่ไม่ได้กล่าวถึงพระนางสามาวดีว่าเป็นสตรีที่มีชื่อเสียง เพียงกล่าวว่าพระนางได้รับฟังธรรมจากนางขุชุตตราจนบรรลุธรรม อย่างไรก็ตามผลงานวิจัยฉบับนี้ก็ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับบทบาทและความสำคัญของสตรีที่มีต่อพระพุทธศาสนาไว้ค่อนข้างละเอียด^๖

๑.๖.๔ วคิน อินทสระ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ลีลากรรมของสตรีสมัยพุทธกาล สรุปได้ว่านางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นผู้มีศรัทธา มีศีล มีจริยวัตรอันงาม และมีปัญญารู้เหตุรู้ผลอันถ่องแท้ เธอเพียบพร้อมด้วยคุณธรรม ให้ความสุขความอบอุ่นความสบายใจแก่บุคคลผู้เข้าใกล้ชิดหาสมาคม ให้ความรู้สึกที่ดีกับเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ขณะเดียวกันนางก็เชิดชูเกียรติแห่งสตรีให้สูงส่งด้วยการปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับฐานะของตน นอกจากนี้นางยังเป็นเพศแห่งมารดา ซึ่งมีความหมายอันยิ่งใหญ่ต่อโลก เป็นบุคคลที่น่าเคารพนับถือ^๗

ข. งานวิจัย

๑.๖.๕ พระมหากมล ถาวโร (มั่งคำมี) ได้กล่าวในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาบทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีบทบาทของสตรีในสังคมไทยในปัจจุบัน” โดยสรุปได้ว่า ในวัฒนธรรมอินเดียนั้น สตรีมีบทบาทเกี่ยวกับพระศาสนาน้อย แต่ต่อมาพระพุทธเจ้าได้ยอมรับและยกย่องสตรีให้บวชในพระพุทธศาสนาเป็นภิกษุณี สำหรับสตรีที่ไม่ออกบวชก็ยกย่องในฐานะอุบาสิกา มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการอุปถัมภ์ ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เช่น นางวิสาขามหาอุบาสิกา เป็นต้น พระพุทธเจ้าทรงยอมรับว่า สตรีก็มีศักยภาพและสติปัญญาเท่าเทียมกับบุรุษในการรู้ธรรมหรือบรรลุธรรม นอกจากนี้พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของสตรีไว้ เช่น บทบาทของมารดา ภรรยา ลูก รวมทั้งมีคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสตรีโดยตรงและโดยอ้อม เมื่อศึกษาคัมภีร์ทั้งหมดโดยตรง จะพบว่ามีความที่สรรเสริญสตรีมีมากกว่าพูดถึงสตรีในแง่ลบ สำหรับสตรีไทยในสังคมปัจจุบันนี้มีบทบาทชัดเจนในอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาในด้านปัจจัยที่มีการจัดตั้งสถาบันแม่ชีไทยบวชภิกษุณี ตั้งสำนักปฏิบัติสมาธิวิปัสสนาอย่างแพร่หลาย ส่วนสตรีใน

^๕ เปรม หิมจันทร์, “บทบาทของสตรีอินเดียในวรรณคดีบาลี”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๒๑๗ – ๒๑๘.

^๖ เรื่องอุไร กุศลาสัย, สตรีในวรรณคดีพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : ศยาม, ๒๕๓๕), หน้า ๑๐ – ๑๕.

^๗ วคิน อินทสระ, ลีลากรรมของสตรีสมัยพุทธกาล, (กรุงเทพมหานคร : อมรรการพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๖ – ๑๗

สมัยพุทธกาลมีการศึกษาน้อย^๘

นอกจากนี้พระมหากมล ถาวโร (มังคามี) ได้ศึกษาเรื่องสถานภาพสตรีในพระพุทธศาสนา กล่าวว่า ความจริงแล้วบุรุษและสตรีต่างกันแต่เพียงเพศเท่านั้น แต่ปัญญาและศักยภาพด้านการรู้แจ้งในพระธรรมไม่ต่างกันเลย ดังจะเห็นได้ในครั้งพุทธกาลว่า ขณะที่บุรุษจำนวนมากออกบวชและบรรลุนิพพาน สตรีจำนวนมากก็ออกบวชและบรรลุนิพพานได้เช่นกัน^๙

๑.๖.๖ พระมหาโกวิท ฝาทองไสย์ ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างสตรีกับภิกษุสงฆ์ในด้านการอุปถัมภ์บำรุง ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภิกษุและสตรีในพระพุทธศาสนา เกรวาท สรุปได้ว่าตลอดเวลาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์ระหว่างสตรีกับภิกษุในด้านการอุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัย ๔ ภิกษุสงฆ์ก็อบรมสั่งสอนหลักธรรมแก่สตรี ซึ่งได้ส่งผลดีทำให้เกิดความอนุเคราะห์เกื้อกูลทั้ง ๒ ฝ่าย คือ พระพุทธศาสนาฝ่ายภิกษุสงฆ์ได้รับประโยชน์สูงสุดได้บรรลุอรหัตผล ฝ่ายสตรีก็ได้ประโยชน์ตามสมควรแก่อุปนิสัยของแต่ละคน ด้วยความสัมพันธ์ที่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันนี้เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนาดำรงสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ที่เห็นได้เป็นรูปธรรม คือ การที่มีกลุ่มสตรีจำนวนมากให้ความช่วยเหลือในกิจการของพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตร เข้าวัดฟังธรรม ปฏิบัติธรรม สตรีมีจำนวนมากกว่าบุรุษ^{๑๐}

๑.๖.๗ พระมหาไชยวัฒน์ อภิญาณจารี ได้กล่าวในวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของนางวิสาขา มหาอุบาสิกาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาไว้ว่า นางวิสาขาเป็นมหาอุบาสิกาคนหนึ่งที่ใส่ใจในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาตั้งแต่เยาว์วัย และยังเป็นผู้ริเริ่มถวายสิ่งอุปโภคบริโภคที่ควรแก่สมณะ เช่น ถวายข้าวยาคุ วัตถุบุพพาราม ยารักษาโรค ผ้าอาบน้ำฝน เป็นต้น จึงเป็นบ่อเกิดประเพณีการทำบุญที่ชาวพุทธทุกท่านถือสืบๆ ต่อกันมา แม้นางจะได้ทำทานรักษาศีล และเจริญภาวนาแล้วยังไม่เพิกเฉยต่อความประพฤตินี้ที่ไม่เหมาะสมของภิกษุบางรูป เช่น กรณีพระอุทายี นางก็จะเข้าไปบอกกล่าวด้วยเมตตาจิต เพื่อให้ท่านเหล่านั้นประพฤตินี้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย เพื่อความเจริญ รุ่งเรืองของท่านเองและความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ยิ่งกว่านั้นในฐานะที่นางเป็นพุทธศาสนิกชนคนหนึ่งที่อยู่อาศัยอยู่ในท่ามกลางบุคคลผู้นับถือลัทธิอื่นนอกจากจะมีศรัทธามั่นคงต่อพระรัตนตรัยแล้ว ยังได้ชักชวนให้บุคคลเหล่านั้นให้หันมานับถือพระพุทธศาสนา เช่น มิคารเศรษฐี ทั้งนี้เพราะความดีที่นางได้ประพฤติอย่างเสมอต้นเสมอปลาย จึงทำให้เป็นที่ศรัทธาและยอมรับของบุคคลเหล่านั้น ดังนั้นหญิงทั้งหลายไม่ว่าในปัจจุบันหรืออนาคต ควรจะได้นำเอาคุณธรรม บางประการของนางมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น หลักของการอยู่ครองเรือน

^๘ พระมหากมล ถาวโร (มังคามี), “การศึกษาบทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีบทบาทของสตรีในสังคมไทยในปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๕๗ – ๑๖๐.

^๙ พระมหากมล ถาวโร (มังคามี), “สถานภาพสตรีในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

^{๑๐} พระมหาโกวิท ฝาทองไสย์, “ความสัมพันธ์ระหว่างภิกษุกับสตรีในพระพุทธศาสนาเกรวาท”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๔), หน้า ๗๘ – ๗๙.

ที่นางวิสาขา เคยปฏิบัติต่อครอบครัวและสังคม ตลอดจนการเป็นอุบาสิกาที่ยึดมั่นในพระรัตนตรัย ซึ่งจะเห็นได้จากการปฏิบัติตนต่อพระพุทธศาสนา ดังคำที่นางพูดว่าตลอดชีวิตของข้าพเจ้าจะว่างเว้นจากการอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ไม่ได้^{๑๑}

๑.๖.๘ พระมหาณรงค์ เพชรบุญดี ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทผู้หญิงร้ายไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของหญิงร้ายในชาตกัฎฐกถา” สรุปได้ว่า หญิงร้ายในชาตกัฎฐกถา คือ หญิงที่มักมากในกามารมณ์ และมีพฤติกรรมอันไม่เหมาะสมในเรื่องทางเพศเป็นโทษและเหตุแห่งทุกข์ของชายผู้เป็นสามี และที่สำคัญคือเป็นผู้กระทำอันตรายต่อการประพติพรหมจรรย์ของภิกษุ ทศนะของชาตกัฎฐกถาที่มีต่อความเลวร้ายของผู้หญิงคือ ผู้หญิงเป็นผู้ทำให้นักบวชละทิ้งการประพติพรหมจรรย์ กลับไปใช้ชีวิตผู้ครองเรือน เพราะฉะนั้น ผู้หญิงจึงเป็นผู้ที่นักบวชไม่ควรไว้วางใจ นอกจากนั้นชาตกัฎฐกถาเสนอแนวทางปฏิบัติต่อผู้หญิงไว้ว่า นักบวชควรหลีกเลี่ยงให้ห่างไกล ไม่ควรสนทนาด้วยสองต่อสอง และควรมีสติเมื่อต้องเกี่ยวข้องกับ ทศนะของชาตกัฎฐกถานี้สอดคล้องกับทศนะที่ปรากฏในพระไตรปิฎกทุกประการ เพียงแต่พระไตรปิฎกจะมีข้อแนะนำเพิ่มเติมเกี่ยวกับวิธีควบคุมความคิดที่มีต่อผู้หญิงเพื่อมิให้เกิดกามราคะด้วยซึ่งการที่ชาตกัฎฐกถาเสนอบทบาทของหญิงร้ายในลักษณะนี้เป็นอีกความพยายามหนึ่งในการแก้ปัญหาเรื่องภิกษุละทิ้งการประพติพรหมจรรย์เพราะเหตุแห่งผู้หญิง^{๑๒}

๑.๖.๙ พระมหาสันตการณพิรุณ ปญญาวโร (วงศ์กา) ได้กล่าวถึงการศึกษวิเคราะห์เรื่องเมถุนธรรมในพระวินัยปิฎก ซึ่งกล่าวถึงหลักการฝึกฝนจิต การข่มจิตเพื่อให้เห็นถึงโทษของกามารมณ์ตั้งแต่เรื่องเล็กน้อย เรียกว่า การประพติพรหมจรรย์ ซึ่งเป็นกระบวนการของการขัดเกลาจิตใจ เพื่อจะพัฒนาตัวบุคคลทั้ง ๓ ด้าน ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจและด้านปัญญาให้สอดคล้องกัน เมถุนธรรมเป็นสภาวะที่เป็นอุปสรรคกีดขวางไม่ให้เกิดการประพติพรหมจรรย์มีความสมบูรณ์ เพราะการประพติพรหมจรรย์เป็นกระบวนการของการฝึกฝนพัฒนาตนเอง ดังนั้นหากต้องการประพติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์จะต้องควบคุมเมถุนธรรมที่มีอยู่แล้วและป้องกันที่ยังไม่เกิดขึ้น ไม่ให้เกิดขึ้น เมื่อควบคุมได้แล้วก็เข้าสู่กระบวนการทำลายเมถุนธรรมเพื่อให้จิตเป็นอิสระจากทุกข์ คือ การบรรลุมรรคผล เมถุนธรรมนี้เป็นสภาวะที่ทำให้จิตยังไปติดข้องอยู่กับกามฉันทะอันเป็นเหตุให้บุคคลไม่สามารถบรรลุมรรคผลขั้นสูงตามหลักพระพุทธศาสนาได้ เพราะไม่สามารถจะมองเห็นเป็นความเบื่อหน่าย และเป็นเหตุทำให้สัตว์ผู้ยังติดข้องอยู่กับเมถุนธรรมต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏสงสาร ดังนั้นการเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนานั้น ขณะกำลังบวชอยู่ ผู้เข้ามาบวชได้ปัญญาที่จะมีเจตนาถว้นจากเมถุนธรรม หรือเมถุนวิริติแล้ว แต่เมื่อมีการประกอบเมถุนธรรมขึ้นก็จะเป็นการกระทำผิดซ้ำเข้าไปอีก ถ้าเป็นระดับความผิดเล็กน้อยจะทำให้สภาวะจิตยังติดข้อง

^{๑๑} พระมหาชัยวัฒน์ อภิญาณจารี (สิงห์เงิน), “วิเคราะห์บทบาทของนางวิสาขามหาอุบาสิกาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒.

^{๑๒} พระณรงค์ เพชรบุญดี, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของหญิงร้ายในชาตกัฎฐกถา”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๘๖ – ๘๗.

อยู่ ไม่สามารถมองเห็นเป็นความเปื้อนหายได้ แต่ถ้าละเมียดระดับปาราชิกแล้ว สภาวะจิตของผู้นั้น ได้ถูกทำลายไปแล้ว จิตใจตกไปสู่อำนาจฝ่ายต่ำแล้ว จึงได้ชื่อว่า ผู้แพ้ (ปาราชิก) และไม่สามารถที่จะพัฒนาจิตให้อยู่ในระดับสูงขึ้นไปได้^{๑๓}

๑.๖.๑๐ พระมหาชัชวาลย์ ชิงชัย ได้ศึกษาเรื่องสัญญาตญาณทางเพศในทัศนะของพระพุทธศาสนา โดยทำการวิเคราะห์สัญญาตญาณทางเพศตามแนวคิดวิทยาแล้วนำไปเปรียบเทียบกับทัศนะทางพระพุทธศาสนา ได้แสดงถึงคุณและโทษของสัญญาตญาณทางเพศและได้แสดงถึงกรรมวิธีควบคุมและจัดการกับสัญญาตญาณทางเพศด้วยไตรสิกขา ท้ายสุดได้อธิบายถึงการมองความรักแบบ ๓ มิติ คือ ๑) ความรักชั้นหยาบ คือระดับสามภรรยา ๒) ความรักชั้นกลาง คือระดับบิดามารดา และ ๓) ความรักชั้นสูง คือความรักแบบไร้พรหมแดนของพระอริยเจ้าชั้นสูง^{๑๔}

๑.๖.๑๑ ปาริชาติ นนทกานันท์ ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดของสตรีในพุทธปรัชญา ได้ข้อสรุปดังนี้ ๑) พุทธปรัชญาถือว่าสตรีและบุรุษมีความแตกต่างกันโดยธรรมชาติทั้งทางร่างกายและจิตใจ แต่ความแตกต่างนี้ไม่ได้เป็นข้อที่จะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งด้อยหรือเหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่งไปโดยอัตโนมัติหรือตลอดไป ๒) พระพุทธศาสนาถือว่าสตรีเทียบเท่ากับบุรุษโดยคุณธรรม ปัญญาและความสามารถ ในทางสังคม และยอมรับกันว่าสตรีมีสติปัญญา มีความรู้ ความสามารถและเป็นบัณฑิตได้เช่นเดียวกับบุรุษ ในทางศาสนาถือว่า ทั้งสตรีและบุรุษอยู่ในฐานะสูงเท่ากัน คือสามารถเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดคือนิพพานได้เท่าเทียมกัน ๓) สตรีด้อยกว่าบุรุษในทางร่างกาย เป็นข้อจำกัดการกระทำและเป้าหมายของสตรีในสมัยนั้นในบางด้าน เช่น การไม่สามารถเป็นจักรพรรดิ พระพุทธเจ้าพรหม ท้าวสักกะ พญามารหรือการทำให้ภิกษุณีมีศีลข้อปฏิบัติมากกว่าภิกษุสงฆ์ ๔) สตรีเหนือกว่าบุรุษในบางด้าน พุทธปรัชญายกย่องสตรีในฐานะมารดาเป็นผู้มีอุปการะมากกว่าและเห็นวามารดาเท่านั้นที่เป็นผู้กระทำกิจที่ทำได้ยากทั้งในด้านความรักความผูกพันกับบุตร พุทธปรัชญาเห็นวามารดาเหนือกว่าบุรุษ พุทธปรัชญาจึงจัดวามารดาเป็นผู้ที่บุตรพึงตอบแทนด้วยความ เป็นประธาน^{๑๕}

๑.๖.๑๒ พรวิภา วัชรชนากุล ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาบทบาทหญิงในอรรถกถาชาดกกับชาดกที่แต่งในประเทศไทย” ได้กล่าวไว้ว่า บทบาทผู้หญิงในอรรถกถาชาดกมีอิทธิพลต่อบทบาทผู้หญิงในชาดกที่แต่งในประเทศไทย ใน ๕ บทบาท คือ บทบาทผู้หญิงที่ให้โทษแก่ผู้อื่น

^{๑๓} พระมหาวสันตการณพิรุณ ปญญาวโร (วงศ์กา), “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องเมถุนธรรมในพระวินัยปิฎก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ก - ข.

^{๑๔} พระมหาชัชวาล ชิงชัย, “สัญญาตญาณทางเพศในทัศนะของพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑), หน้า ก.ปาริชาติ นนทกานันท์, “แนวความคิดเกี่ยวกับสตรีในพุทธปรัชญา”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า จ - ฉ.

^{๑๕} ปาริชาติ นนทกานันท์, “แนวความคิดเกี่ยวกับสตรีในพุทธปรัชญา”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า จ - ฉ.

บทบาทผู้หญิงในฐานะมารดาที่มีความรักต่อลูก บทบาทหน้าที่ของผู้หญิงในฐานะภรรยา บทบาทผู้หญิงที่เป็นเพศอ่อนแอ และบทบาทเบ็ดเตล็ด ชาดกที่แต่งในประเทศไทยได้เสนอบทบาทผู้หญิงที่เป็นลักษณะเด่นอื่นไว้ด้วย ได้แก่ ผู้หญิงที่มีความรู้ความสามารถพิเศษ ผู้หญิงเป็นที่พึ่งและช่วยเหลือสามีได้ ผู้หญิงที่มีความซื่อสัตย์และร่วมทุกข์ร่วมสุขกับสามี ผู้หญิงที่ช่วยเหลือตนเองได้ และผู้หญิงในฐานะที่เป็นภรรยาคนเดียว นอกจากนี้บทบาทผู้หญิงทั้งในอรรถกถาและชาดกที่แต่งในประเทศไทย ยังได้ช่วยสื่อคำสอนของพระพุทธศาสนาในเรื่องต่างๆ คือ ต้นเหตุแห่งทุกข์ กรรมและผลของกรรม สภาพความจริงของชีวิต การคบมิตร ความกตัญญูกตเวที ความรัก และหลักการครองเรือน^{๑๖}

๑.๖.๑๓ สุนทรี สุริยะรังษี ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของคฤหัสถ์ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ศึกษาเฉพาะกรณีอุบาสิกาสตรีที่ได้รับเอตทัคคะโดยได้กล่าวถึงบทบาทที่สำคัญของอุบาสิกาสตรีที่ได้รับเอตทัคคะในด้านต่างๆ จำนวน ๑๐ ท่านที่มีบทบาทในการเผยแผ่และให้การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา โดยได้กล่าวถึงบทบาทของพระนางสามาวดีในด้านต่างๆ ๒ ประการคือ (๑) ในด้านการให้การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาโดยการถวายทานและจีวรแก่พระพุทธองค์และเหล่าสาวก (๒) ในด้านการช่วยเหลือสังคม อันเป็นการทำนุบำรุง สืบสานพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่ง โดยการทำหน้าที่เป็นผู้แจกทาน ดูแลโรงงานของโฆสกเศรษฐี ซึ่งบทบาทดังกล่าวก็เป็นที่ยกย่อง^{๑๗}

๑.๖.๑๔ มนตรี สืบดวง ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวพินิจเชิงสตรีนิยมว่าด้วยผู้หญิงกับพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย” สรุปใจความได้ว่า พระพุทธเจ้าได้ให้โอกาสผู้หญิง เป็นอย่างมากทั้งในฐานะที่เป็นอุบาสิกา และในฐานะนักบวช พระพุทธองค์เปิดโอกาสผู้หญิงปฏิบัติธรรมและสามารถที่จะบรรลุได้เช่นเดียวกับผู้ชาย ผู้หญิงในพระพุทธศาสนาสามารถที่จะเรียนรู้ธรรมและเผยแผ่ธรรมได้ และมีตัวอย่างของผู้หญิงหลายคนทั้งที่เป็นอุบาสิกาและคฤหัสถ์ที่ได้นำเสนอบทบาทของตนในด้านศาสนาให้เป็นที่ประจักษ์ แต่ถึงกระนั้น ผู้หญิงในสมัยพุทธกาลก็มีข้อจำกัดบางอย่างที่ไม่สามารถกระทำได้ เพราะยุคสมัยและบริบททางสังคมของอินเดียที่พราหมณ์ยึดเหนี่ยวแน่น เช่นการที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาตให้พระภิกษุกับพระภิกษุณีให้อภิเษกตามลำดับพรรษาได้ หรือห้ามไม่ให้พระภิกษุณีสอนธรรมแก่พระภิกษุ แต่ให้พระภิกษุเท่านั้นสอนพระภิกษุณีได้ข้อห้ามต่างๆ เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงบริบทของสังคมในยุคนั้น ที่ผู้หญิงถูกกดขี่จากสังคมของพราหมณ์เป็นอย่างมาก เพราะเหตุว่า ผู้หญิงในยุคนั้นและก่อนหน้านั้น ถูกกีดกันไม่ให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียน จึงทำให้พวกเธอไม่มีความรู้ในเรื่องต่างๆ เมื่อไม่มีความรู้ก็ทำให้ไม่สามารถที่จะพัฒนาในด้านอื่นได้ตามไปด้วยความดีที่ผู้หญิงยุคนั้นควรทำก็คือ การดูแลสามี ปรนนิบัติสามี และ

^{๑๖} พรวิภา วัชรชนากุล, “การศึกษาบทบาทผู้หญิงในอรรถกถาชาดกกับชาดกที่แต่งในประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ก.

^{๑๗} สุนทรี สุริยะรังษี, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของคฤหัสถ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีอุบาสิกาสตรีที่ได้รับเอตทัคคะ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ก - ข.

ครอบครัวของสามี ด้วยเหตุนี้จึงทำให้มีคำสอนบางอย่างในพระพุทธศาสนาต้องอนุโลมตามสังคมที่เชื่อถือกันอย่างนั้น แต่โดยภาพรวม ผู้หญิงในพระพุทธศาสนาได้รับโอกาสต่างๆ เป็นอย่างดี และผู้หญิงในยุคนั้นก็ได้พิสูจน์ให้เห็นว่า สามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่ และบทบาทในด้านศาสนาได้ เห็นได้ว่าจากมีผู้หญิงที่เป็นอุบาสิกาได้รับการยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะเป็นจำนวนมาก และภิกษุณีก็เช่นเดียวกันได้รับยกย่องว่าเป็นเอตทัคคะเป็นจำนวนมากหลายๆ เรื่องเกี่ยวกับผู้หญิงที่มีปรากฏในคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยืนยันว่า พระภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาทตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้มิได้กีดกันผู้หญิง เพราะมีเรื่องเกี่ยวกับผู้หญิงที่โดดเด่นและได้รับการถ่ายทอดต่อๆ กันมาและบันทึกไว้มากมาย ตัวอย่างเช่น หลักธรรมคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์อิตฺตวุตตะกะทั้งหมดเป็นผลงานของนางขุชุตตรา หญิงรับใช้หลังค่อมคนหนึ่งที่ได้ฟังธรรมและจำมาบอกต่อผู้อื่น^{๑๘}

๑.๖.๑๕ วนิดา ฉายาสุตบุตร ได้ศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระนางสมาวดีที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท สรุปได้ความว่า พระนางสมาวดีเกิดในตระกูลเศรษฐีแต่เมื่อเติบโตขึ้นพระนางประสบกับชะตากรรมที่มีทั้งความสุขและความทุกข์แต่ไม่ย่อท้อและได้ใช้คุณธรรมด้านความเมตตาช่วยแก้ปัญหาในชีวิตของพระนางและบริวารพระนางยังได้บรรลุโสดาบันด้วยการฟังธรรมจากนางขุชุตตราหญิงบริวารของพระนาง พระนางสมาวดีมีคุณสมบัติเอตทัคคะด้านเมตตาแล้วยังเป็นผู้มีความกตัญญู เป็นผู้ใฝ่ธรรมและไม่ประมาทชีวิตของพระนางสมาวดีต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลต่างๆ มากมาย ตั้งแต่พระพุทธเจ้า พระสงฆ์ พระเจ้าอุเทน โฆสกเศรษฐี พระนางมาคันทียา นางขุชุตตราและที่สำคัญคือพระนางเป็นผู้ชักนำให้พระเจ้าอุเทนผู้เป็นสามี ศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและเป็นอุบาสกที่สำคัญของพระพุทธศาสนา ในโอกาสต่อมาพระนางสมาวดีมีบทบาทในการอุปถัมภ์พระศาสนาโดยการถวายทาน การปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ในส่วนของการดำเนินชีวิตของพระนางสมาวดีนั้นพบว่า เมตตาธรรมเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อบุคคล และสังคัมรูปแบบการเจริญเมตตาจิตของพระนางสมาวดีสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาชีวิตและสังคมได้^{๑๙}

๑.๖.๑๖ ดวงกมล ทองคนารักษ์ กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่องบทบาทและความสำคัญของอุบาสิกาในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลงานวิจัยได้ข้อสรุปว่า อุบาสิกาในสมัยพุทธกาลมีบทบาทสำคัญต่อพระพุทธศาสนามากกว่าอุบาสิกาในสมัยปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะอุบาสิกาในสมัยพุทธกาลนั้นมีความมุ่งมั่นต่อพระศาสนา ในฐานะที่ต้องการสำเร็จมรรคผลนิพพานโดยตรง โดยมีได้มุ่งเพียงแค่นิพพานหรือสวรรค์เท่านั้น เช่นการบำรุงพระศาสนาของนางวิสาขา เป็นต้น ซึ่งผลการบำรุงพระศาสนา

^{๑๘} มนตรี สืบดั่ง, “แนวพินิจเชิงสตรีนิยมว่าด้วยผู้หญิงกับพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ก.

^{๑๙} วนิดา ฉายาสุตบุตร, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระนางสมาวดีที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑ – ๒.

เป็นเหตุให้นางบรรลุลหรีม หรือกรณีขุชชุตตราที่สามารถแสดงธรรมให้กลุ่มอุบาสิกาของนางสามารถ บรรลุลหรีม ได้แสดงให้เห็นว่าบทบาทในการบำรุงพระศาสนาของอุบาสิกาในสมัยพุทธกาลนั้น มิได้จำกัดอยู่เพียงผลบุญอันจะนำไปสู่สวรรค์เท่านั้น^{๒๐}

๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยวิธีดำเนินการวิจัยมี ลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้ (แสดงในรูปที่ ๑.๗ – ๑)

(๑) ศึกษาที่มาและบริบทของคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” โดยค้นคว้า ข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถา เอกสาร หนังสือบทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(๒) ศึกษาทัศนคติ และแนวคิด ต่อคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” ของนักวิชาการทางด้านสังคมวิทยา ด้านมานุษยวิทยา ด้านจิตวิทยาและด้านพุทธศาสตร์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก

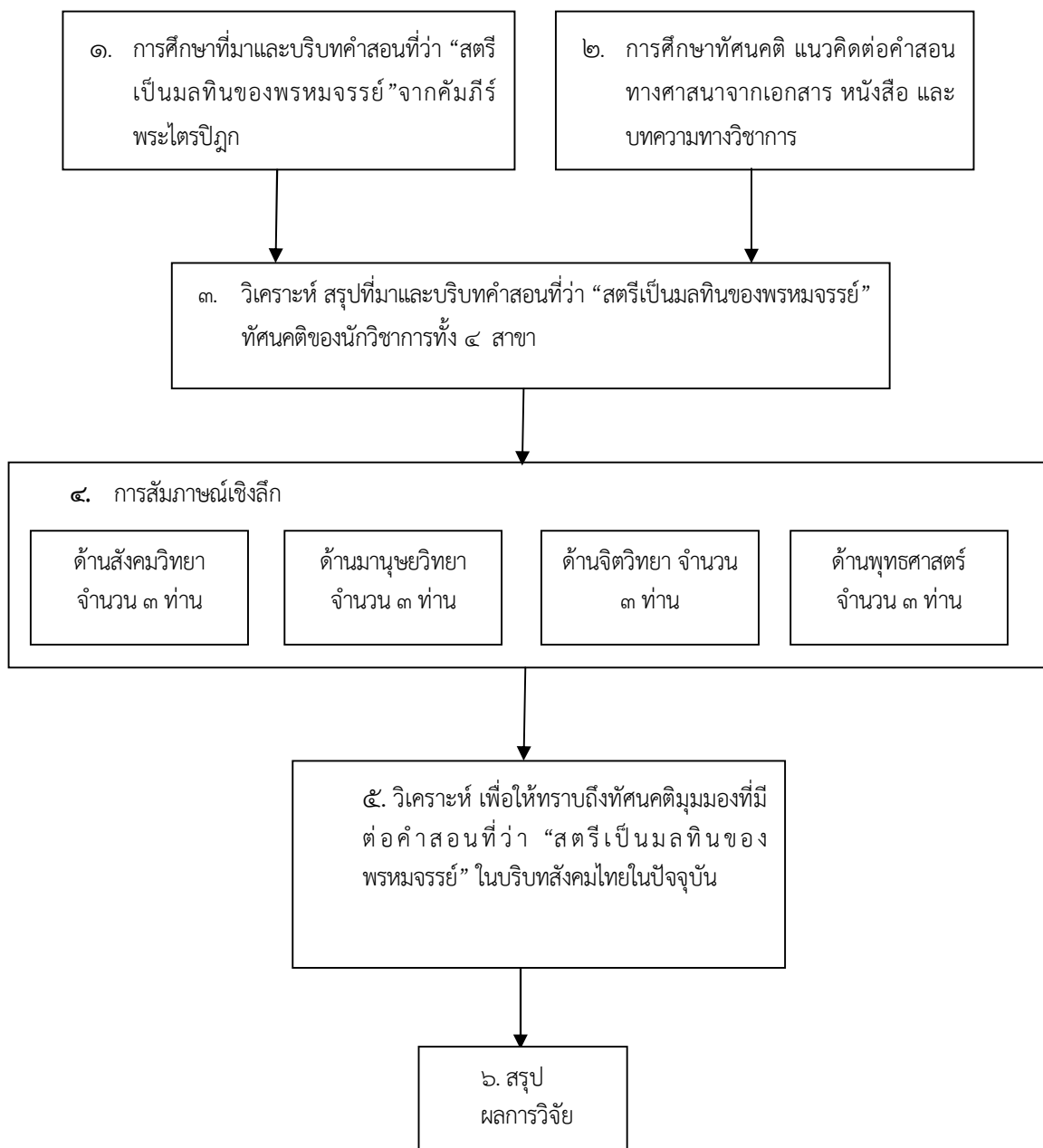
(๓) สรุปที่มา บริบทของคำสอน แนวคิดและวิธีการตีความของนักวิชาการทางด้าน สังคมวิทยา ด้านมานุษยวิทยา ด้านจิตวิทยาและด้านพุทธศาสตร์ จำนวนสาขาวิชาละ ๓ ท่าน รวมทั้งหมด ๑๒ ท่าน

(๔) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์ เพื่อให้ทราบถึงทัศนคติ และมุมมองต่อคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์”

(๕) สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ พร้อมข้อเสนอแนะ

^{๒๐} ดวงกมล ทองคณารักษ์, “บทบาทและความสำคัญของอุบาสิกาในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะศิลปศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๑ – ๑๐.

แผนภาพที่ ๑.๗.๑ แสดงขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับในการวิจัย

- ๑.๘.๑ ทำให้ทราบที่มาและบริบทของคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์”
- ๑.๘.๒ ทำให้ทราบถึงทัศนคติ แนวคิด ต่อคำสอนทางศาสนา ของนักวิชาการทางด้านสังคมวิทยา ด้านมานุษยวิทยา ด้านจิตวิทยา และด้านพุทธศาสตร์
- ๑.๘.๓ ทำให้ทราบถึงทัศนคติมุมมอง และบริบททางสังคมไทยปัจจุบันที่มีต่อคำสอนที่ว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์”